

ניו דייל לעיתונות הישראלית

רועי פלד*

"ניו-דייל" לעיתונות בישראל, הציע בית המשפט העליון בדנ"א פלוני נ' דיין.¹ עסקה משפטית חדשה שמגדירה זכויות וחובות. זהו כנראה פסק הדין החשוב ביותר בנושא חופש הביטוי וחופש העיתונות שהתפרסם בישראל בשנים האחרונות. השפעתו תורגש בשנים הקרובות, אם כי, השפעה זו יכולה ללבוש פנים שונות. להלן אטען שהעסקה חלקית וחסרה.

אלה הם קווי המתאר של העסקה שמציע בית המשפט: הואיל ובית המשפט והעיתונות מסכימים שעיתונות בכלל ועיתונות חוקרת בפרט הם תנאי בלעדיו-אין לקיומה של דמוקרטיה; והואיל והעיתונות מעוניינת למלא תפקיד זה (למטרות שעוד נידרש אליהן); והואיל ובפעולתה המקצועית העיתונות חשופה לסכנות מסוימות, כתוצאה מטעויות שהן לעתים בלתי-נמנעות; והואיל ופעילותה של העיתונות גם מייצרת סכנות לאחרים, מציע בית המשפט העליון שהצדדים יסכימו כדלהלן: העיתונות מצדה תקפיד לפרסם פרסומים שעלולים לפגוע במאן דהוא רק כאשר יש בכך עניין ציבורי משמעותי; והיא תאמץ בפעולתה זו מידות של "עיתונאות אחראית".² בכלל זה, ומבלי לפגוע בכלליות האמור לעיל, יקפידו עיתונאים לאמת עובדות טרם פרסומן; לפנות לקבלת תגובה ממושאי סיקורם ולתת להם הזדמנות סבירה והוגנת להגיב לפרסום, ולפרסם תיקונים או הכחשות בהתאם לדרישה ולצורך; ותשקף עובדות באופן הגון

* מרצה למשפט מנהלי, בבית הספר למשפטים ע"ש שטריקס, המסלול האקדמי – המכללה למינהל. כותב עבודת דוקטורט במרכז מיתר ללימודים מתקדמים בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, בנושא הגינות בתקשורת.

¹ דנ"א 2121/12 פלוני נ' ד"ר דיין אורבך (פורסם כנבו, 18.9.2014).

² שם, פס' 76 לפסק דינו של הנשיא אשר גרוניס.

ניו דיל לעיתונות הישראלית

ומאוזן.³ בתמורה לכל אלה, יכיר בית המשפט בתום לבה של העיתונות במקרים שבהם היא עמדה בסטנדרט המצופה בפעילות "עיתונאות אחראית", במסגרת הגנה חדשה שיצר לשם כך, הלא היא "הגנת העיתונאות האחראית".⁴

במילים אחרות ופשוטות יותר, אומר בית המשפט לעוסקים בעיתונות: נהגו באחריות ובהגינות, ואנו נגן עליכם גם מפני חבות בגין נזקים שתגרמו בטעות. כשם שאין באים חשבון עם רופא שנהג בסטנדרט מקצועי סביר, ובכל זאת נפטר תחת ידיו מטופל על שולחן הניתוחים, כך לא נבוא חשבון עם עיתונאי שהזיק למושא סיקור על ידי פרסום כוזב, כל עוד נהג באופן מקצועי ואחראי.⁵

לפחות שני חידושים גדולים ומשמעותיים בפסק הדין (לצד רבים נקודתיים יותר). העסקה המתוארת לעיל היא הראשון בהם. עד כה לא הניח בית המשפט העליון תאוריה שלמה וכוללת של הדרישות המקצועיות מעיתונאים, וההגנות להן הם זכאים לצפות. בית המשפט מכריז לראשונה אילו מכללי האתיקה המקובלים בעולם העיתונות הם בעיניו כללים משפטיים מחייבים (ומשאיר פתח לאימוץ כללים נוספים בעתיד).⁶ הוא מבאר עבור העיתונות קריטריונים להנאה מהגנת תום הלב בחוק איסור לשון הרע (להלן: החוק), התשכ"ח-1965,⁷ והוא מבהיר לנפגעים מסיקור תקשורתי מתי אל להם לצפות לסעד, גם אם נפגעו וגם אם הפרסום הפוגע היה כוזב.

החידוש החשוב השני נוגע לשער דרכו נכנסה לזירה "הגנת העיתונאות האחראית". שער זה מצאו השופטים בסעיף 15(2) לחוק. סעיף 15 מונה 12 חלופות של נסיבות, שבהתקיימן קמה חזקה למפרסם, שעשה את הפרסום בתום לב. לא נסתרה החזקה או נשללה ההגנה (מטעמים הקבועים בסעיפים 16 ו-17 לחוק), הרי שהמפרסם הנחבע זוכה

³ שם, פס' 74 ופס' 82-86 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

⁴ שם, פס' 74 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

⁵ שם, פס' 3 לפסק דינו של השופט יצחק עמית.

⁶ שם, פס' 78 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

⁷ שם, פס' 72-81 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

להגנה מפני תביעת לשון הרע של התובע. ס"ק (2) קובע שתהא זו הגנה טובה לנתבע (או לנאשם) אם עשה את הפרסום, כאשר "היחסים שבינו לבין האדם שאליו הופנה הפרסום הטילו עליו חובה חוקית, מוסרית או חברתית לעשות אותו פרסום".

עשרות בשנים מנסים כלי התקשורת לשכנע את בית המשפט שחלה עליהם חובה מוסרית להביא מידע בעל עניין ציבורי לציבור, ועל כן יש להעמיד לרשותם הגנה זו. מנסים ונכשלים, עד יום ה-18.9.2014 שבו פורסם פסק הדין נשוא הארה זו.⁸

לפני שאמשיך לדון בחידושים החשובים של פסק הדין, ראוי לעצור רגע ולייחס את החדשנות שבו לשופט הראוי לייחוס זה. אמנם פסק הדין המרכזי בדיון הנוסף נכתב על ידי הנשיא גרוניס, אולם הבכורה בהלכה המכירה ב"חובה עיתונאית" לפרסם פרסומים בעלי עניין ציבורי מגיעה לשופט פוגלמן. הוא היה זה אשר הניח תזה זו על השולחן בדיון בערעור בהליך שהוא נשוא הארה פסיקה זו.⁹ שם היו הדברים בגדר דעת יחיד, ואילו בדיון הנוסף הפכו דבריו להלכה המגובה בתמיכתם של שמונה משופטי בית המשפט העליון.

ההלכה שלפיה חלה על עיתונאי חובה למסור מידע לציבור היא הלכה ראויה. בדמיוננו, לפחות של האופטימיים מביננו, העיתונאים המביאים לנו מידע פועלים בשילוב הדעתנות המוסרית של אמיל זולא, עם החקרנות הבלתי-מתפשרת של בוב וודוורד וברנשטיין והאומץ של אדוורד מורו. סביר להניח שללב צרכן התקשורת הישראלי מתגנב חשד שחזיון זה אינו שיקוף מלא של המציאות, לפחות לא כל הזמן ולא אצל כל העיתונאים. ועדיין, יש מודל של עיתונות שאנו מקווים שהעיתונאים שואפים אליו, והוא מודל של שליחות ציבורית. פעולה מתוך תחושת חובה ליידע את הציבור בנעשה במדינתו, ולא מתוך תחושת חובה להשיא רווחים לבעלי העיתון. אנו

⁸ ראו למשל ע"א 213/69 חברת החשמל לישראל בע"מ נ' עתון הארץ בע"מ, פ"ד כג(2) 87 (1969).
⁹ ע"א 751/10 פלוני נ' ד"ר דיין אורבך (פורסם כנבו, 8.2.2012).

ניו דיל לעיתונות הישראלית

מקווים שהעיתונאית רואה בהבאת המידע בפנינו, חובה כלפי עצמה. אם זו הציפייה שלנו, אך טבעי שנכיר בהגנה על מידע שיש חובה חברתית או מוסרית לפרסמו.

אבל. יש אבל. החובה העיתונאית לפרסם מידע כפי שהכיר בה בית המשפט היא חובה ייחודית במינה. היא מציבה בפנינו פלא בלשני. זוהי חובה שאינה מחייבת דבר. חובה שכל כולה זכות. לשונו של מילון אבן שושן פשוטה: "חובה – דבר המוטל על פלוני לעשותו, התחייבות. ההפך: רשות".¹⁰ ואילו החובה העיתונאית יציר בית המשפט העליון, היא דבר שאדם רשאי לעשותו. ההפך מ"חובה". מבהיר זאת הנשיא גרוניס:

"מילוי החובה יקים הגנה למפרסם, אך אי מילויה לא יגרור תוצאות שליליות מבחינתו, לפחות לא במישור של חוק איסור לשון הרע" וכן "ראוי לשוב ולהדגיש, כי הקמת חובת פרסום כאמור אינה בגדר הטלת נטל על המפרסם, ההפך הוא הנכון. ההכרה בחובה זו מעמידה לו הגנה מפני אחריות בגין לשון הרע".¹¹

אינטואיטיבית הדברים מתקבלים ללא קושי. העיתונות לחופש נולדה. כך אנו רגילים לחשוב. שוקן ורוזנפלד, מוזס וזמר יתנו יד ביד ואם אך תינתן להם חירות בלתי מוגבלת, יקושרו מידע רב-ערך עבור הציבור. הם יעשו זאת ללא מורא וללא משוא פנים, מבלי להיכנע ללחצים חיצוניים. דבר זולת חובתם הציבורית אינו עומד לנגד עיניהם.

האמנם? כל מי שיודע דבר וחצי דבר על התנהלות התקשורת בישראל, ולא רק בישראל, יודע שאינטרסים רבים וזרים לאינטרס הציבורי פועלים עליה. בראשם אינטרסים כלכליים של תאגידים המחזיקים בבעלותם עיתונים, או שיש להם השפעה כלכלית אדירה על כלי תקשורת שונים והם אינם מהססים לנצל אותה לצרכיהם, כולל

¹⁰ "חובה" אברהם אבן-שושן מלון אבן-שושן המרכז – מחדש ומעודכן לשנות האלפים 291 (משה אור עורך ראשי, 2004).

¹¹ דנ"א דיין אורבך, לעיל ה"ש 1, פס' 48 ו-51 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

להביא להעלמת מידע מן הציבור. כתב כלכלי באחד מכלי התקשורת המרכזיים בישראל ששוחחתי עמו, תיאר לי כיצד במלאת שבועיים למחאה החברתית של קיץ 2011, לאחר שהמפרסמים התחילו להבהיר לעורכי העיתונים כי אם לא תשתנה האווירה הציבורית לא תהיה בידם בררה אלא לקצץ בכמחצית את תקציבי הפרסום, יצאו למערכת שבה פעל הוראות ברורות לצמצום היקף סיקור המחאה ואף רמזים ולחצים לשינוי אופי הסיקור. גם אינטרסים פוליטיים אישיים (להבדיל מאינטרסים אידאולוגיים) מכתיבים איזה מידע יתפרסם לציבור ואיזה יוסתר ממנו. במציאות כזו, ספק בעיניי אם צדק בית המשפט העליון כאשר רוקן מתוכן את החובה העיתונאית, שכלי התקשורת עצמם טוענים לה, למסור מידע לציבור.

העימות שבית המשפט רואה לנגד עיניו בתביעות לשון הרע מתקיים בין המפרסם והנפגע מהפרסום. למרות כמה אזכורים לאינטרס הציבורי בדברי כמה מהשופטים בפסק הדין, זה העימות שההלכה החדשה מתייחסת אליו. בית המשפט היה צריך לגעת באינטרס הציבורי בפרסום מידע בעל עניין ציבורי, כעומד על רגליו שלו. כך למשל, פסק הדין מבהיר שכלי תקשורת נדרש (עצמת הדרישה משתנה משופט לשופט) לעדכן את הציבור כאשר אדם שהיה חשוד בדבר ודבר החשדות פרסום, נמצא זכאי.¹² אך אפשר לדמיין גם מקרה הפוך. נגד אדם פלוני שהעיתון חפץ ביקרו מתקיימת חקירה, והעיתון מפחית בחשיבותה ומעניק במה נרחבת לאדם לטעון לחפותו. החקירה מעלה ממצאים קשים, אך העיתון, מתוך מחויבות לאינטרסים של אותו אדם, אינו מדווח עליהם לציבור. האם במקרה כזה אין על העיתון חובה לעדכן את הציבור בהתפתחויות? האם הציבור ממנו מועלם המידע אינו נפגע שראוי להתייחסות בית המשפט?

הרעיון של אכיפת חובת פרסום מידע על כלי תקשורת מעורר סוגיות מעשיות קשות וסבוכות. ברור שהיקף האינצ'ים בעיתון, העמודים באתר חדשות והדקות ברדיו ובטלוויזיה מחייב עורכים לא לפרסם דברים רבים, וחדירה של המשפט לשאלות אלה

¹² שם, פס' 82–86 לפסק דינו של הנשיא גרוניס.

ניו דייל לעיתונות הישראלית

טומנת בחובה סכנות. אין משמעות הדבר שלא הגיעה העת להתחיל לדון בחובות של העיתונות כלפי הציבור, ובמשמעות הזנחת חובות אלה לטובת אינטרסים מסחריים ואחרים של העיתון ובעליו, גם בתחומי המשפט. בהקשר זה, יש להצטער על כך שבית המשפט ויתר על הזדמנות להבהיר לעיתונות שחובה טומנת בתוכה חובות.